

Boeken (en zo)

Sekscultuur – Een herwaardering van seksualiteit

Bettina Stangneth. Nederlandse vertaling door Charlotte van Rooden (2021). Atlas Contact. 295 pp. € 22,99
ISBN 9789045044590

Pieter Heye

Bettina Stangneth is een Duits filosoof, die promoveerde met een proefschrift over Immanuel Kant en het radicale kwaad. In eerdere publicaties boog ze zich onder meer over het antisemitisme en het nationaalsocialisme. Van haar hand verschenen ook enkele titels in het Nederlands, waaronder *Het kwade denken* (2017) en *Leugens lezen* (2019).

Sekscultuur leest als een vurig pleidooi tegen scheefgegroeide en vastgeroeste genderverhoudingen en maatschappelijke vertogen over seksualiteit. Binnen het huidige seksnegatieve klimaat, zo stelt de auteur, is seks te gevaarlijk om ongecontroleerd te blijven. Stangneth traceert de wortels van deze visie in de geschiedenis van het katholieke Europa, waar seks, zonde en de minderwaardige (en tevens bedreigende) positie van de vrouw tot een particuliere moraal gevlochten werden.

De auteur reflecteert over het gepolariseerde spanningsveld tussen biologie en cultuur. Een biologisch denken beschouwt seks als een natuurlijk verschijnsel: seks is het dierlijke, instinctieve in ons. Hiertegenover staat cultuur, de overwinning op dit dier(lijke) in ons. Eenieder dient een positie in te nemen tegenover dit spanningsveld. Hoe men dat doet, kan niet losgezien

worden van de maatschappelijke context waarin men zich bevindt. Elke samenleving legt immers normen op, ook op het vlak van gender en seks(e). Wie zich daar doelbewust aan onttrekt en/of er niet aan beantwoordt, riskeert doelwit te worden van discriminatie en uitsluiting.

Elk pleidooi voor acceptatie van sekse, seksuele en genderdiversiteit roept echter een minstens even groot scala aan tegenreacties op. Zelfs als bijvoorbeeld wetenschappelijke inzichten over de biologische seksevariatie gedocumenteerd en maatschappelijk gedeeld worden, houdt menig een vast aan het gangbare binaire denken inzake geslacht. Hetzelfde geldt voor seksuele en genderdiversiteit. Homoseksualiteit, bijvoorbeeld, wordt weleens op grond van biologische redenen als 'natuurlijk' – en dus als een normale, biologische variatie – verklaard: je vindt het immers ook terug in het dierenrijk. De geschiedenis leert ons echter dat 'biologisch bewijsmateriaal' ook op inhumane manieren ingezet kan worden, waarbij men homoseksualiteit als een afwijking van de natuurlijke norm beschouwt. De link met eugenetische praktijken is dan niet meer veraf. De gespannen verhouding tussen biologie en cultuur maakt seks en alles wat daarbij komt kijken verre van vanzelfsprekend, aldus Stangneth. Een centrale aanname lijkt te zijn dat in een cultuur waarin vooral de gevaren en onwenselijke uitkomsten van seks centraal staan (bijvoorbeeld soa's, ongewenste zwangerschap, seksueel geweld), er weinig ruimte is om vrij over seks te spreken. Wie dat toch doet, loopt het risico onrust op te roepen en als provocerend te worden beschouwd.

Nog ingewikkelder wordt het volgens Stangneth wanneer we ons niet enkel buigen over het vraagstuk nature of nurture, natuur of cultuur, maar de mens daarenboven ook nog eens beschouwen als een zelfreflectief wezen. Ze wijst in dit verband op het wezenlijke verschil tussen 'een lichaam zijn' en 'weten dat je lichamelijk bent'. Op basis hiervan stelt de auteur de aanname centraal dat de seksuele ervaring een uiterst complexe zelfervaring is. In de verdere uitwerking van deze stelling klinken Stangneths filosofische beschouwingen bij momenten erg psychodynamisch en intrapersoonlijk. Zo heeft ze het over de demonen waar eenieder mee worstelt bij seks en seksualiteitsbeleving. Denk aan de spanning en onzekerheid wanneer men zich (als eerste) aan de ander blootgeeft tijdens een seksuele ontmoeting, of iemands worsteling met diens seksuele oriëntatie. Eveneens noemt de auteur in dit verband de angst voor verlies van het zelf dat in de seksuele ontmoeting met de ander besloten ligt. Aldus zou seks de inherente tegenstellingen van de psyche op scherp stellen. Ten slotte passeren ook termen als drijven, begeerte en lust de revue.

De titel en korte inhoud van het boek maakten me nieuwsgierig. Al is dit boek niet specifiek geschreven voor hulpverleners, ik vroeg me af welke inspiratie systeemtherapeuten zouden kunnen putten uit een filosofische benadering van seks(ualiteit). Het hele boek kan opgevat worden als een poging het denken over seks onder de loep te nemen en onszelf te positioneren ten aanzien van een aantal dominante opvattingen en maatstaven inzake seksualiteit. Het betaamt een filosoof om daarbij de grote existentiële vraagstukken (zingeving, de dood, afstand-nabijheid en verantwoordelijkheid) niet te schuwen, zij het dat deze in dit werk bena-

derd worden op een eerder abstracte manier. Als lezer vond ik het bijgevolg niet altijd makkelijk de rode draad vast te houden, en soms voelden Stangneths uiteenzettingen breedvoerig aan. Ter illustratie: pas op pagina 206 geeft de auteur een omschrijving van wat nu onder 'sekscultuur' begrepen kan worden: 'de manier waarop mensen omgaan met de menselijke vaardigheid seksuele prikkels te ervaren', en besluit ze haar uiteenzetting op pagina 265 'dat ieder mens zijn eigen sekscultuur is'.

De korte hoofdstukken lezen vlot en uitnodigend en beginnen doorgaans met een citaat. Deze zijn niet steeds vertaald en hun relevantie was me niet altijd even duidelijk. Eveneens wordt bijna ieder hoofdstuk vergezeld van een afbeelding van (vooral) oosterse, erotische rituele voorwerpen en relikwieën. Hoewel Stangneth doorheen haar werk naar tantra verwijst en seks met onze lichamelijke existentie verbindt, verwonderde me toch de eerder eenzijdige keuze voor de voorgestelde afbeeldingen. Het doet de indruk ontstaan dat de (ware?) wijsheid over seks elders te vinden is. Bijgevolg imponeert de oosterse sekscultuur als zijnde opener en positiever dan het van taboe doordrongen katholieke westerse denken over seks. Dat ook de auteur zich niet helemaal kan onttrekken aan de huidige maatschappelijke context, verklaart misschien waarom het boek, ondanks toespelingen op seksuele en genderdiversiteit, bijwijken toch eerder hetero- en cisgender normatief leest. Ook is de opbouw van het boek me niet altijd even duidelijk. Naar mijn aanvoelen maakt de auteur soms grote gedachtesprongen en nopen zinnen meermaals tot herlezen. Af en toe becroop me het gevoel: 'Waar gaat dit nu eigenlijk over?' Tevens lijkt van de lezer verwacht te worden dat deze min of meer vertrouwd is met het denken van

mensen als Michel Foucault, Immanuel Kant en Sigmund Freud. Geregeld verwijst de auteur immers naar hun inzichten en bijdragen in het huidige denken over seks (ualiteit) en relaties, zonder noodzakelijkerwijs te verduidelijken wat deze of gene auteur nu precies bijdraagt aan haar betoog.

De relevantie voor de systeemtherapeut ligt mijns inziens vooral in het ons reken-schap geven van prevalentie maatschappelijke discoursen inzake gender en seksualiteit en hoe deze het welzijn van mensen kunnen beïnvloeden. Zo stelt de auteur de opvatting aan de kaak dat masturbatie enkel gedurende een korte periode acceptabel is. Ook breekt ze de visie open dat enkel geslachtsgemeenschap tussen een (cisgender) vrouw en (dito) man 'echte seks' is. Verder stelt Stagneth vraagtekens bij de dubbele seksuele moraal die vrouwen treft. Het is eveneens de verdienste van de auteur om de aandacht te richten

op het belang van lichamelijke en aanraking: een dimensie die mogelijk in psychotherapie op de achtergrond kan verdwijnen. Concluderend zou ik durven stellen dat de voornaamste (filosofische) boodschap is om niet te snel te denken dat je alles begrijpt. Ook dat is mijns inziens een richtinggevend principe dat ons werk als psychotherapeut inspireert. En in dat opzicht is de auteur wat mij betreft in haar opzet geslaagd.

Pieter Heye is orthopedagoog, psycholoog, seksuoloog en systeemtherapeut, en werkzaam bij Kennis- en Zorgcentrum voor Genderdysforie.

E-mail: p.l.hey@amsterdamumc.nl.

Literatuur

Stagneth, B. (2017). *Het kwade denken*. Atlas Contact.

Stagneth, B. (2019). *Leugens lezen*. Atlas Contact.

Levensverhalen en psychotrauma – Narratieve exposuretherapie in theorie en praktijk

Ruud Jongedijk (2021). Boom. 336 pp. € 44,95
ISBN 9789024431021

Sanne van Megchelen-Oomens

Als systeemtherapeut in de specialistische geestelijke gezondheidszorg krijg ik mensen met uiteenlopende psychische klachten in mijn spreekkamer, en ervaar ik het als een uitdaging om elementen uit de noodzakelijke klachtgerichte behandeling te integreren in de systeemtherapie. Ook bij psychotrauma is het belangrijk de noodzakelijke exposure te verdiepen door het traumaverhaal te delen met de belang-

rijke naasten en te onderzoeken welke impact het trauma heeft op alle nauwbetrokkenen en hun onderlinge relaties. Tegelijkertijd voel ik me soms onmachtig met mijn systeemgerichte benadering om de indrukwekkende individuele emotionele ontregeling bij posttraumatische stress daadwerkelijk te verlichten. Vandaar dat de relatief nieuwe manier van behandelen van psychotrauma met narratieve exposuretherapie me nieuwsgierig maakt. Hoe worden de principes van de narratieve therapie, de aandacht voor de levensgeschiedenis en de context van de getraumatiseerde patiënt verweven in een gestructureerde en bewezen effectieve behandelmethode?

Ruud Jongedijk legt zich sinds 2010 bij het expertisecentrum voor psychotrauma